

Πάμε Πόλεμο;

Η φράση αυτή –η μόνη αξιομνημόνευτη στιγμή από το σίκουελ του «Λούφα και Παραλλαγή»¹– φαίνεται να έχει σκαλώσει στα χείλη των δυτικών ηγετών τον τελευταίο χρόνο. Από τον Μακρόν που εξαγγέλλει (δix πλέον) αποστολή στρατευμάτων στην Ουκρανία μέχρι τον βρετανό Στάρμερ που φαντασιώνεται ένα πανίσχυρο βρετανικό ναυτικό και τους γραφειοκράτες των Βρυξελλών που βάζουν στόχους επικράτησης επί της Κίνας (ασαφώς σε ποιο πεδίο), ο πόλεμος φαίνεται πως είναι στο μυαλό των Ευρωπαίων ηγετών. Σίγουρα είναι και στο μυαλό του νέου προέδρου των ΗΠΑ που, πέρα από τις επιθετικές (και ίσως παραπλανητικές) δηλώσεις για τη Γροιλανδία και τη Διώρυγα του Παναμά, έχει την απαίτηση όλα τα κράτη μέλη του NATO να αυξήσουν τις, ήδη υψηλές, πολεμικές δαπάνες τους τα επόμενα χρόνια, ενώ φαντασιώνεται τη βίαιη εκκένωση της Γάζας από τον παλαιστινιακό λαό και τη μετατροπή της σε τουριστικό θέρετρο πολυτελείας. Ο πόλεμος θα είναι στο επίκεντρο αυτού του φλύαρου κειμένου, ακόμα και όταν θα ανοίγουν μεγάλες παρενθέσεις.

Υπάρχει γενικά μια αντίφαση στη σχέση κομμουνιστών και κομμουνιστριων με τον πόλεμο. Οι πιο μεγάλες επαναστάσεις του 20^{ου} αιώνα (όπως η Ρώσικη και η Κινέζικη) αλλά και τα πιο μεγάλα λαϊκά κινήματα (όπως το EAM στη χώρα μας ή το αντιπολεμικό κίνημα στις ΗΠΑ, σε άλλες βέβαια συνθήκες) συνδέθηκαν με συνθήκες πολέμου, εξαθλίωσης και κατοχής. Το κομμουνιστικό ρεύμα, ξεκινώντας συχνά από θέσεις τρομερής αδυναμίας, μεγάλωσε απότομα σε συνθήκες πολέμου, εκπροσωπώντας τόσο την επιδίωξη της ειρήνης αλλά και τη μαχητικότητα, τη διάθεση να πολεμήσεις (εντός και εκτός εισαγωγικών) για να τελειώσει ο πόλεμος. Η κομμουνιστική Αριστερά υπήρξε ιστορικά η πιο συνεπής υποστηρίκτρια της ειρήνης ακόμα και σε συνθήκες συντριπτικής πίεσης για να συναινέσει στην πολεμική προετοιμασία και στην εθνική ενότητα υπό τη σημαία του εχθρού — τι πιο ανθρώπινο από αυτό. Από την άλλη, οι αναλύσεις μας για τον πόλεμο είναι συχνά κυνικές και «απάνθρωπες» με τον τρόπο τους, παρουσιάζοντας τις συγκρούσεις ως ένα άθροισμα αριθμών και εκτιμήσεων, τόσο για την οικονομία του πολέμου όσο και για τις ανθρώπινες ζωές που χάνονται.

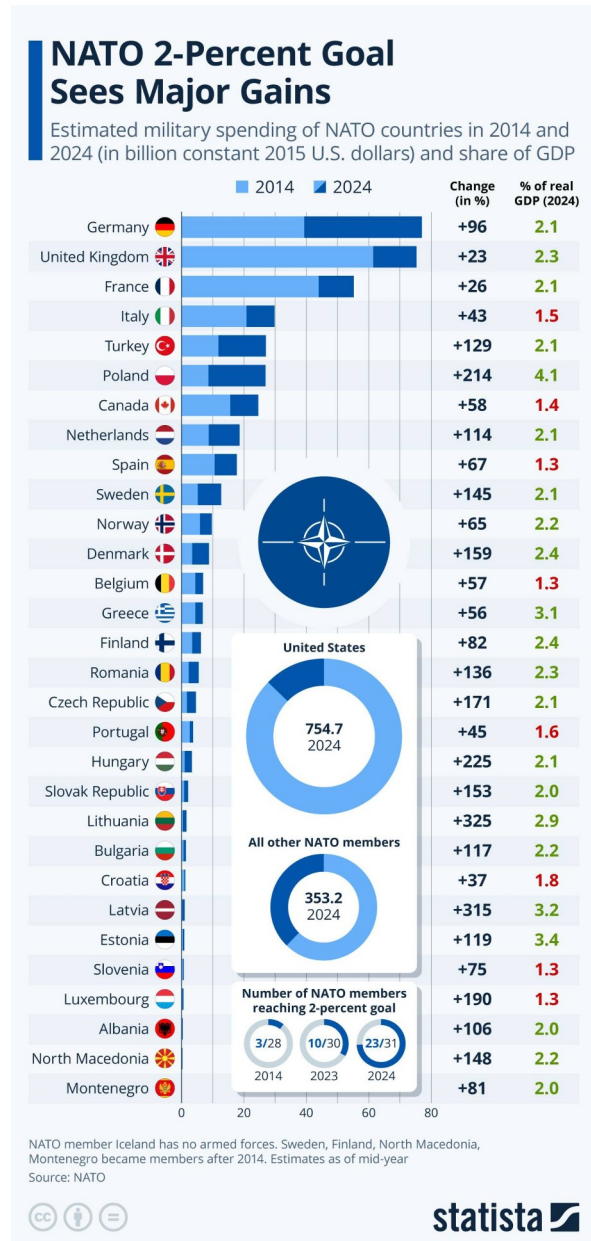
Αυτό το κείμενο, απολαμβάνοντας το δυτικό προνόμιο να είμαστε σε χώρα που συμμετέχει (όχι και τόσο) έμμεσα σε πολεμικές συγκρούσεις με το νατοϊκό στρατόπεδο, είναι μια τέτοια κυνική προσπάθεια να δει ποια είναι τα στοιχεία της εποχής μας που σπρώχνουν σε πολεμική προετοιμασία και στρατιωτικοποίηση της οικονομίας — αλλά με βαθιά πίστη ότι η Αριστερά, στην πιο βαθιά «ανθρώπινη» εκδοχή της, είναι αυτή που μπορεί τελικά να κερδίσει και να αναβαπτιστεί μέσα από τον αντιπολεμικό αγώνα.

Η πολεμική προετοιμασία σήμερα

Καταρχάς, είναι κάπως προφανές ότι βρισκόμαστε μπροστά σε σοβαρή πολεμική προετοιμασία σε παγκόσμια κλίμακα και ειδικά μέσα στο ευρω-ατλαντικό μπλοκ του NATO, της ΕΕ και των ΗΠΑ (παρά τις επιμέρους αντιθέσεις στο εσωτερικό αυτού του μπλοκ). Η συντριπτική πλειοψηφία των χωρών του NATO τηρεί τον στόχο να καταθέτει πάνω από το 2% του ΑΕΠ σε πολεμικές δαπάνες και η γενική τάση είναι η αύξηση και σε απόλυτα μεγέθη και ποσοστιαία — βλέπε το παρακάτω γράφημα για την αύξηση των χωρών που πιάνουν τον στόχο την τελευταία δεκαετία. Το γεγονός ότι ο Τραμπ λίγες μέρες μετά την εκλογή του έκανε ανοιχτή επίθεση σε χώρες-μέλη του NATO που δεν τηρούν το όριο (χώρες όπως η

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=-n1vHNxtXyE>

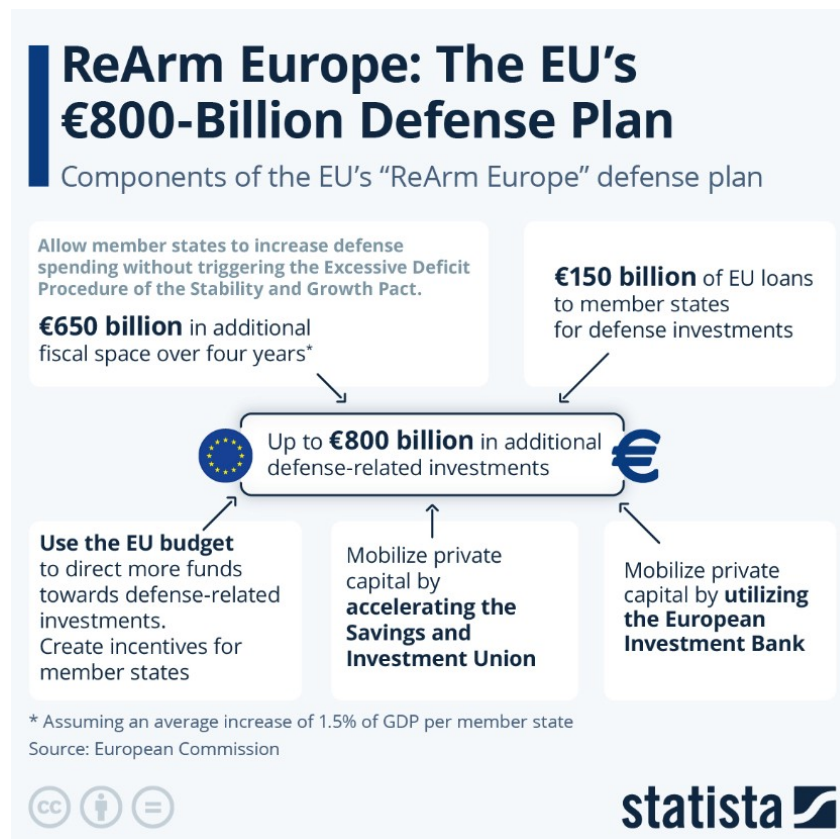
Πορτογαλία με ιστορικά χαμηλό ποσοστό στρατιωτικών δαπανών για προφανείς λόγους) δείχνει τις προθέσεις των ΗΠΑ για τα επόμενα χρόνια αλλά και το πόσο εκτός πραγματικότητας είναι οι επιθέσεις των φιλελεύθερων στον Τραμπ. Ο νέος πρόεδρος δεν αποσύρει τις ΗΠΑ από την παγκόσμια γεωπολιτική αντιπαράθεση αλλά προχωράει σε μια αναπροσαρμογή· αποδέχεται την ήττα στην Ουκρανία² και ετοιμάζεται για νέα πίεση προς την Κίνα, στήριξη στο κράτος-τρομοκράτη του Ισραήλ και ακόμα πιο σφιχτή αμερικανική ηγεμονία μες το NATO — θα επιστρέψουμε σε αυτά παρακάτω.

Ειδικότερα, όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Ένωση, η σύνοδος κορυφής της προηγούμενης εβδομάδας και οι δηλώσεις της Φον ντερ Λάιεν είναι ενδεικτικές: επανεξοπλισμός της Ευρώπης (ReArm

² Για την οποία έγραφαν καιρό δυτικοί αναλυτές υπεράνω πάσης υποψίας για φιλοτραμπικές «παρεκκλίσεις», βλ. ενδεικτικά: <https://time.com/6695261/ukraine-forever-war-danger/>, <https://www.politico.eu/article/ukraine-war-russia-joe-biden-us-weapons-troops-donetsk-region-deep-state-shortage/>

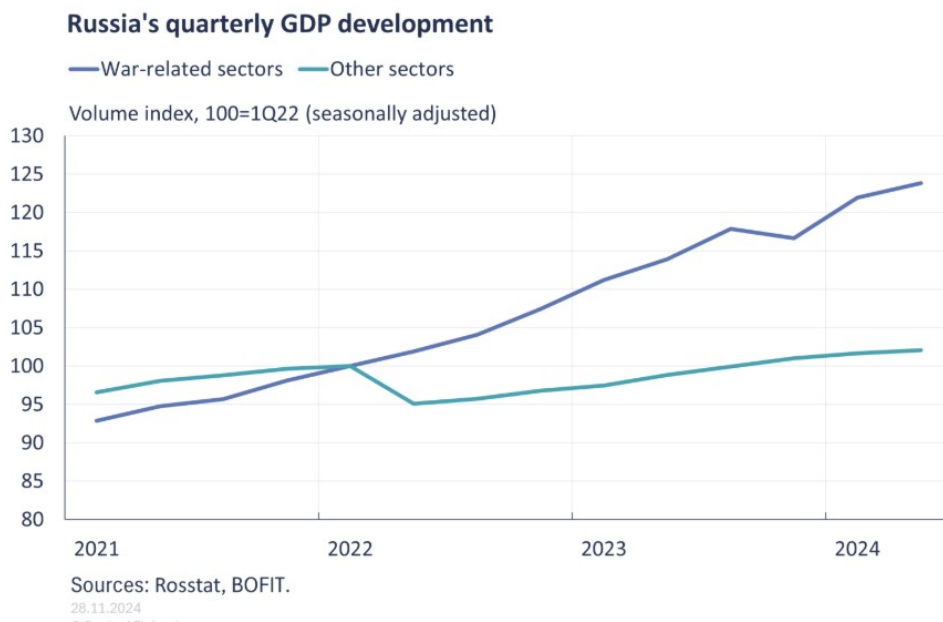
Europe Plan) μέσα από χαλάρωση των δημοσιονομικών φρένων του Μάαστριχτ (για έλλειμμα 3% και χρέος 60% του ΑΕΠ) αλλά και μέσα από τη χορήγηση δανείων στα κράτη μέλη. Ο υπερ-φιλόδοξος στόχος των 800 δις ευρώ σε εξοπλισμούς (βλ. το γράφημα παρακάτω) είναι μάλλον υπερβολικός αλλά ενδεικτικός — η ΕΕ που μες την κρίση στραγγάλισε τους λαούς στη λιτότητα και έφτιαξε σειρά μηχανισμών για την επιβολή του Μάαστριχτ και της αντι-πληθωριστικής πολιτικής, τώρα χαλαρώνει τα μέτρα αυτά για να ενισχύσει την πολεμική βιομηχανία· μάλιστα, στον δρόμο αυτό συγκλίνει ξανά, μετά από πολλά χρόνια, η ευρωπαϊκή γραφειοκρατία με την πολιτική ηγεσία της Μεγάλης Βρετανίας. Φυσικά, το υπόβαθρο αυτών των ανακοινώσεων είναι η εκλογή Τραμπ και η ρήξη στο θέμα της Ουκρανίας — όμως η ρητορική μίας επανεξοπλισμένης Ευρώπης προηγείται και αρκεί να θυμηθεί κανείς τον Μακρόν, λίγο πριν τις ευρωεκλογές, να μιλάει δημόσια για αποστολή στρατευμάτων στην Ουκρανία. Είναι τέτοια η προσήλωση τους σε αυτό το σχέδιο που δεν τους κλονίζουν ούτε οι απανωτές εκλογικές ήττες όσων δυνάμεων στήριξαν αυτή την κατεύθυνση τα προηγούμενα χρόνια³ ούτε η απότομη δημοσκοπική υποχώρηση των Εργατικών και του Στάρμερ με το που ξεκίνησαν τον πολιτικό τυχοδιωκτισμό.

³ Η καθίζηση Πρασίνων-Φιλελευθέρων-SPD στη Γερμανία είναι η πιο ενδεικτική. Βλ. και το κείμενο της σ. Αλιφιεράκη <https://jacobin.gr/tis-germanikes-ekloges/>

Μεγάλη άνοδο μπορεί να εντοπίσει κανείς και στην Κίνα, η οποία όμως έχει σαν σημείο τομής την άνοδο των στρατιωτικών δαπανών πριν είκοσι χρόνια⁴ — τα μεγέθη παραμένουν ακόμα χαμηλά και αναντίστοιχα των ΗΠΑ, π.χ. η Κίνα μετά από χρόνια διαρκούς ανόδου των δαπανών είναι ακόμα κάτω από τα 300 δις δολάρια, ενώ οι ΗΠΑ έχουν ξεπεράσει τα 900 δις με πληθυσμό περίπου το ¼ της Κίνας⁵. Η Ρωσία αναδεικνύεται ως σαφώς η πλέον στρατιωτικοποιημένη οικονομία, όχι μόνο λόγω της εισβολής στην Ουκρανία αλλά και ως τρόπο να ανταπεξέλθει στις κυρώσεις (βλ. το παρακάτω γράφημα, παρμένο από μια δυτική ματιά στη ρώσικη οικονομία)⁶.

Chart 1.

Το οικονομικό πλαίσιο του ανταγωνισμού ΗΠΑ-Κίνας και της πολεμικής προετοιμασίας

⁴ <https://www.statista.com/statistics/267035/china-military-spending/>

⁵ Αυτό φαίνεται και στις στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ: 3.4% για τις ΗΠΑ, 1,7% για την Κίνα, https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?locations=US&name_desc=false

⁶ <https://www.bofbulletin.fi/en/blogs/2024/russia-s-gdp-growth-reflects-military-spending-not-economic-strength/>

Το σημείο-τομής που εισάγει ο μαρξισμός για τις διεθνείς σχέσεις είναι η κατανόηση του ιμπεριαλισμού ως κυρίαρχα μια οικονομική σχέση ανισότητας. Πόλεμοι, κατακτήσεις, αποικίες υπάρχουν χιλιάδες χρόνια και συνδέονται με διαφορετικά συστήματα εκμετάλλευσης. Αυτό που διαφοροποιεί τον ιμπεριαλισμό (ως στάδιο του καπιταλισμού) είναι ότι αποτελεί διεθνής έκφραση των σχέσεων εργασίας-κεφαλαίου αλλά και της άνισης σχέσης μεταξύ των διαφορετικών μερίδων του κεφαλαίου· ο ιμπεριαλισμός είναι αυτός που επιτρέπει για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας να μιλήσουμε για ένα διεθνές οικονομικό σύστημα όπου οι ιμπεριαλιστικές χώρες της εποχής (αρχές 20^{ου} αιώνα) όχι απλώς κατακτούν αποικίες αλλά αλλάζουν ριζικά την οικονομία τους και τις εντάσσουν, από υποτελείς θέσεις, στο παγκόσμιο σύστημα⁷.

Η σημερινή μορφή του ιμπεριαλισμού έχει διαμορφωθεί καθοριστικά από την κατάργηση του κανόνα του χρυσού το 1971 που επέτρεψε στις ΗΠΑ να εκτυπώνουν δολάρια χωρίς αυτά να αντιστοιχούν σε αποθέματα χρυσού. Με την κατάργηση του κανόνα του χρυσού, οι ΗΠΑ μπόρεσαν να εκτυπώνουν περισσότερα δολάρια, τα οποία οι υπόλοιπες χώρες, ακόμα και οι ανταγωνιστές τους τη δεκαετία του 1970 (Γερμανία και ΗΠΑ) τα είχαν ανάγκη για τα αποθεματικά τους και τις συναλλαγές τους. Φυσικά, όλο αυτό θα κατέρρευε αν το δολάριο έχανε την αξία του λόγω του πληθωρισμού· όμως οι ΗΠΑ αξιοποίησαν την ισχύ τους για να το αποτρέψουν αυτό. Από τη μία, από κράτος-πιστωτής έγιναν κράτος-οφειλέτης εκδίδοντας όλο και περισσότερα κρατικά ομόλογα τα οποία έβρισκαν πάντα ανταπόκριση καθώς η αγορά τους έδινε πρόσβαση σε δολάρια και θεωρούνταν ασφαλείς επενδύσεις. Έτσι φτιάχνεται ένας «φαύλος κύκλος» που στηρίζει το δολάριο την ίδια στιγμή που το κράτος των ΗΠΑ είναι όλο και πιο χρεωμένο — μια ιστορική πρωτοτυπία. Από την άλλη, έκαναν «εξαγωγή» του πληθωρισμού, αναγκάζοντας άλλες οικονομίες να προσαρμόσουν τα δικά τους νομίσματα — αυτή είναι η περίπτωση της Συμφωνίας του Πλάζα του 1985 που οδήγησε την Ιαπωνία σε ανατίμηση του γιεν και ουσιαστικά έπληξε τη βιομηχανία της αφού τα προϊόντα της έγιναν πιο ακριβά (έτσι η ιμπεριαλιστική ισχύς «επέλυσε» την αντιπαράθεση Τογوتا-αμερικανικής αυτοκινητοβιομηχανίας).

Στην ίδια κατεύθυνση, η αξιοποίηση των διεθνών οργανισμών (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα) για την επιβολή οικονομικής και νομισματικής πολιτικής στις χρεωμένες χώρες του Παγκόσμιου Νότου, ισχυροποίησε τις ΗΠΑ και άνοιξε νέα πεδία κερδοφορίας μέσα από κατάργηση των προστατευτικών μέτρων, γύρους ιδιωτικοποιήσεων και προσφοράς φθηνού εργατικού δυναμικού για επενδύσεις — το Μεξικό που πέρασε δύο γύρους «δομικής προσαρμογής», το 1982 και το 1994 ουσιαστικά έγινε ένας παράδεισος για το αμερικανικό κεφάλαιο. Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και το κλείσιμο του Ψυχρού Πολέμου, η προοπτική ενός μονοπολικού κόσμου γύρω από τις ΗΠΑ περνούσε από αυτό το μείγμα γεωπολιτικής και οικονομικής κυριαρχίας που έδενε όλο και πιο στενά τις διαφορετικές εθνικές οικονομίες και τις διαφορετικές μερίδες του κεφαλαίου.

⁷ Η οικονομική διάσταση του ιμπεριαλισμού φαίνεται και στον κλασικό ορισμό του Λένιν που θέτει τα σημεία τομής για το ξεπέρασμα του καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς του 19^{ου} αιώνα: «1) Συγκέντρωση της παραγωγής και του κεφαλαίου, που έχει φτάσει σε τέτοια υψηλή βαθμίδα ανάπτυξης, ώστε να δημιουργεί μονοπώλια που παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην οικονομική ζωή, 2) συγχώνευση του τραπεζικού κεφαλαίου με το βιομηχανικό και δημιουργία μιας χρηματιστικής ολιγαρχίας πάνω στη βάση αυτού του “χρηματιστικού κεφαλαίου”, 3) εξαιρετικά σπουδαία σημασία αποκτά η εξαγωγή κεφαλαίου, σε διάκριση από την εξαγωγή εμπορευμάτων, 4) συγκροτούνται διεθνείς μονοπωλιακές ενώσεις των καπιταλιστών, οι οποίες μοιράζουν τον κόσμο και 5) έχει τελειώσει το εδαφικό μοίρασμα της Γης ανάμεσα στις μεγαλύτερες καπιταλιστικές δυνάμεις» — φυσικά, στην πράξη το σημείο 5 ήταν το σημαντικότερο αφού, με την ολοκλήρωση του μοιράσματος (δηλαδή την ένταξη όλου του πλανήτη στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής) εκκινούν οι ανταγωνισμοί και οι πόλεμοι.

Αυτή η σχέση, κάτω από την αφήγηση της παγκοσμιοποίησης παρουσιάστηκε συχνά ως «αλληλεξάρτηση», η οποία όμως δεν είχε ποτέ ουδέτερο πρόσημο αλλά ήταν όρος για την εξασφάλιση της κυριαρχίας του αμερικανικού ιμπεριαλισμού τόσο οικονομικά (μέσα από την κυρίαρχια του δολαρίου, την πολιτική του χρέους, του ΔΝΤ και της «εξαγωγής» νεοφιλελευθερισμού) όσο και στρατιωτικά (μέσα από τις εκστρατείες σε Σερβία, Αφγανιστάν, Ιράκ και τις «πορτοκαλί επαναστάσεις» σε χώρες όπως η Λιβύη). Ακόμα και η άνοδος της Κίνας από το 2000 και μετά, έγινε σε ένα πλαίσιο που επικύρωνε την κυριαρχία του δολαρίου ως παγκόσμιο συνάλλαγμα και ουσιαστικά διευκόλυε τη συσσώρευση χρέους στις ΗΠΑ (που χρησιμοποιούνταν για να τονώνει τις χρηματοπιστωτικές φούσκες και να χρηματοδοτήσει τα διαρκή ελλείμματα του, δημοσιονομικά και εμπορικά).

Προφανώς, όλα αυτά δείχνουν ότι η «παγκοσμιοποιημένη οικονομία» κατά βάση είναι μια άνιση και ιμπεριαλιστική οικονομία, όπου είτε είσαι σύμμαχος είτε εχθρός των ΗΠΑ, στο τέλος την «πατάς». Στην πράξη αυτό μετατρέπεται σε ένα φαινόμενο «διπλής εκμετάλλευσης» όπου η παραγόμενη αξία κατανέμεται μεταξύ του εκάστοτε εγχώριου κεφαλαίου και των διεθνών «εκμεταλλευτών» συνήθως των ΗΠΑ. Η διαδικασία αυτή αφορά τόσο τις ξένες επενδύσεις (μέσα από τις οποίες ο ιμπεριαλισμός εκμεταλλεύεται το φθηνό εργατικό δυναμικό) αλλά και την κυριαρχία του δολαρίου. Σαν σύνοψη όλων αυτών, είναι αρκετά χρήσιμο το παρακάτω απόσπασμα από το κείμενο «Τα οικονομικά του σύγχρονου ιμπεριαλισμού» των Carchedi & Roberts (2021)⁸:

«Μια άλλη σημαντική πηγή ιδιοποίησης της αξίας είναι το κυριαρχικό νομισματικό δικαίωμα (Σ.τ.Μ., *seigniorage*). Πρόκειται για το προνόμιο των χωρών των οποίων το νόμισμα είναι το διεθνές νόμισμα, κυρίως οι ΗΠΑ. Η τυπική περίπτωση είναι το δολάριο ΗΠΑ. Μια σημαντική ποσότητα δολαρίων ΗΠΑ χρησιμοποιείται από άλλες χώρες ως (α) διεθνές αποθεματικό, (β) χρήμα που κυκλοφορεί στο εσωτερικό των χωρών αυτών και (γ) ως μέσο πληρωμής στις διεθνείς αγορές. Ο ιμπεριαλισμός των ΗΠΑ είναι σε θέση να ιδιοποιείται υπεραξία χάρη στη διεθνή χρήση του δολαρίου, το οποίο έχει γίνει το διεθνές νόμισμα εμπορίου, επενδύσεων και αποθήκευσης αξίας[14]. Η αξία (εισαγόμενα ξένα εμπορεύματα) ανταλλάσσεται με μια αναπαράσταση της αξίας (δολάρια) που δεν μετατρέπεται (Σ.τ.Μ., αντιστοιχεί) στην αξία των εισαγωγών αμερικανικών προϊόντων. Αυτό είναι το διεθνές κυριαρχικό δικαίωμα (όπου το κράτος αποκομίζει κέρδος από το μονοπώλιό του στην έκδοση ενός νομίσματος).

Το εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ είναι μόνιμα αρνητικό. Ένα σταθερά αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο είναι κάτι που μόνο η χώρα (οι ΗΠΑ) της οποίας το νόμισμα είναι το διεθνές νόμισμα (το δολάριο ΗΠΑ) μπορεί να αντέξει οικονομικά. Αυτό εξηγεί γιατί για περίπου μισό αιώνα, από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, το εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ ήταν συνεχώς αρνητικό. Από το 1993, το έλλειμμα αυξήθηκε στο μέγιστο έλλειμμα των 770 δισεκατομμυρίων δολαρίων το 2006, ήτοι 5,6% του ΑΕΠ, και εξακολουθούσε να βρίσκεται κοντά στα 700 δισεκατομμύρια δολάρια το 2020...Το αν και πότε το κινεζικό ρενμίνμπι θα αναδειχθεί σε πραγματικό αντίπαλο δέος του δολαρίου των ΗΠΑ είναι ένα θέμα συζήτησης. Αλλά αυτό είναι απίθανο να συμβεί όσο οι ΗΠΑ διατηρούν την τεχνολογική τους υπεροχή μαζί με την απόλυτη στρατιωτική τους ηγεμονία⁹».

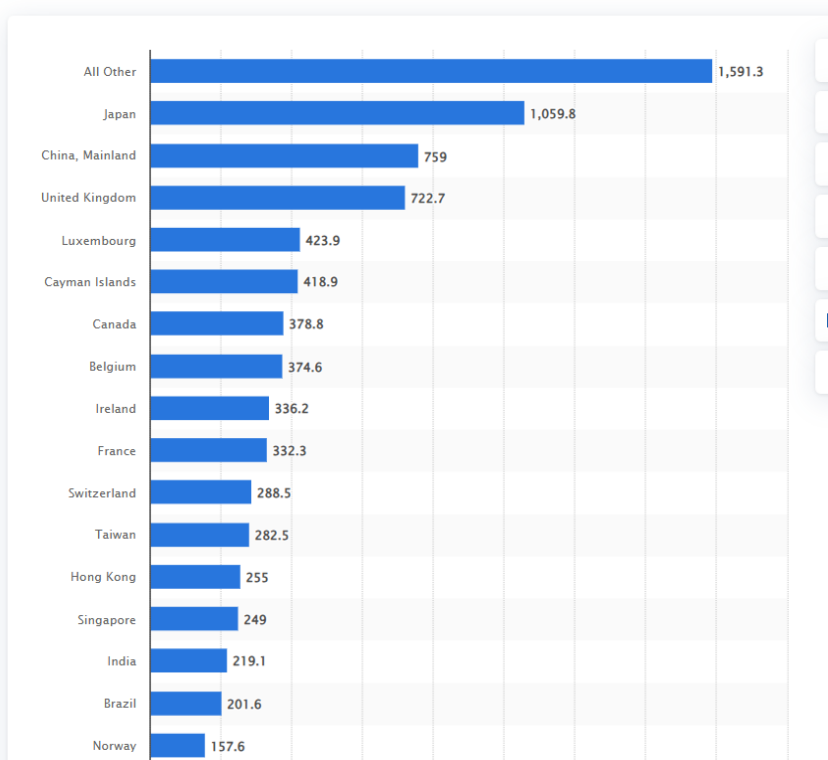
⁸ Εδώ στα ελληνικά https://www.kordatos.org/the-economics-of-modern-imperialism/#_ftnref7 και εδώ το πρωτότυπο https://brill.com/view/journals/hima/29/4/article-p23_2.xml?language=en

⁹ Αξίζει και η παρακάτω υποσημείωση των συγγραφέων: «Το κυριαρχικό [νομισματικό] δικαίωμα δεν είναι το μόνο πλεονέκτημα του δολαρίου ως διεθνούς νομίσματος. Για παράδειγμα, περιορίζοντας αυτόν τον χώρο του διεθνούς χρήματος, οι ΗΠΑ μπορούν να περιορίσουν δραστικά τις εισαγωγές και τις εξαγωγές ενός έθνους, στραγγαλίζοντας έτσι την οικονομία του, όπως στη Βενεζουέλα. Γενικότερα, το δολάριο είναι το μέσο μέσω του οποίου οι ΗΠΑ μπορούν να ελέγχουν το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα».

Το ίδιο που ισχύει για το μόνιμα αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ, ισχύει και για το χρέος τους: είναι η μόνη χώρα που μπορεί να αναηρηματοδοτεί το χρέος της, τυπώνοντας νέα ομόλογα και νέο νόμισμα χωρίς να φοβάται τον πληθωρισμό ή ότι οι αποδόσεις των ομολόγων θα εκτοξευτούν. Για αυτό τον λόγο, το διογκούμενο εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ απέναντι στην Κίνα (που φτάνει πλέον τα 300 δις¹⁰) αλλά και ο παρακάτω πίνακας¹¹, για τα αμερικανικά κρατικά ομόλογα στα χέρια του κινέζικου κράτους, δεν αποτελούν δείγμα αδυναμίας των ΗΠΑ αλλά δείγμα ισχύος: για να αναδειχθεί η κινέζικη οικονομία, ήταν και είναι «αναγκασμένη» να τροφοδοτεί τον μηχανισμό κυριαρχίας των ΗΠΑ.

Major foreign holders of United States treasury securities

(in billion U.S. dollars)

Η (προς χώρας) κυριαρχία των ΗΠΑ απέναντι στον βασικό ανταγωνιστή τους φαίνεται και στις άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ/FDI) από ΗΠΑ σε Κίνα αλλά και αντίστροφα. Οι παρακάτω πίνακας¹²

¹⁰ <https://www.visualcapitalist.com/sp/trade-tug-of-war-americas-largest-trade-deficits/>

¹¹ <https://www.statista.com/statistics/246420/major-foreign-holders-of-us-treasury-debt/#:~:text=Foreign%20holders%20of%20United%20States%20treasury%20debt&text=Of%20the%20total%20held%20by,U.S.%20dollars%20in%20U.S.%20securities.>

¹² <https://www.trade.gov/sites/default/files/2024-09/China-508.pdf>

(αλλά και αυτός¹³ και αυτός¹⁴) μας δείχνουν ότι το κεφάλαιο κινείται κανονικά μεταξύ των χωρών — μάλιστα το αμερικανικό κεφάλαιο, που εκκίνησε τον «εμπορικό πόλεμο» στην πρώτη προεδρία Τραμπ και τον συνέχισε επί Μπάιντεν, είναι αυτό που αυξάνει την παρουσία του στην Κίνα, ενώ το κινέζικο φαίνεται να μειώνει την παρουσία του στις ΗΠΑ.

Chinese FDI in the USA (in USD millions)					
	2019	2020	2021	2022	2023
Position (UBO)	\$52,023	\$52,700	\$47,139	\$43,082	\$43,900
Flow	\$3,618	-\$1,490	-\$5,596	-\$1,050	-\$2,369

U.S. FDI in China (in USD millions)					
	2019	2020	2021	2022	2023
Position	\$109,348	\$116,508	\$116,003	\$122,205	\$126,908
Flow	\$7,267	\$8,996	-\$1,184	\$8,207	\$5,131

Ωστόσο, είναι δεδομένο ότι βρισκόμαστε εν μέσω μιας ισχυροποίησης της Κίνας την τελευταία εικοσαετία. Στο επίκεντρο αυτής της τάσης βρίσκεται η εξής αντίφαση: η διεθνοποίηση του κεφαλαίου και η ισοπέδωση των δασμών και κάθε είδους προστατευτικής πολιτικής, μετατράπηκαν από εργαλεία του αμερικανικού κεφαλαίου σε όπλο της αναδυόμενης κινέζικης βιομηχανίας και στη στρατηγική του πέρασματος από το “made in China” στο “made by China”, δηλαδή στο πέρασμα από την Κίνα-υποδοχέα ξένων επενδύσεων (για να εκμεταλλευτούν φθηνό εργατικό δυναμικό) στην Κίνα που εξάγει προϊόντα αλλά και κεφάλαιο — στρατηγική που θα ήταν μάλλον αδύνατη χωρίς ισχυρή κρατική παρέμβαση στην οικονομία.

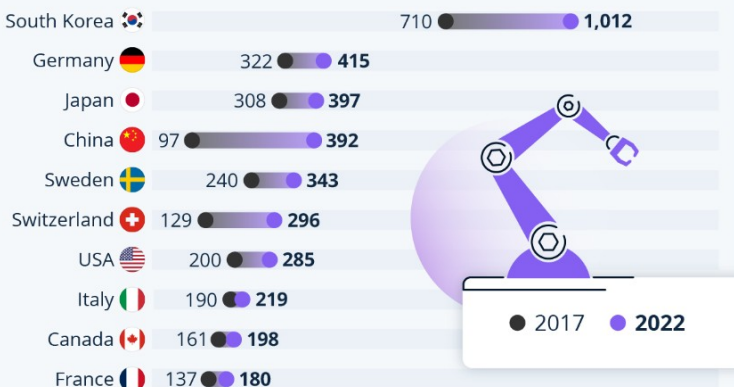
Συγχρόνως, η τεχνολογική υπεροχή των ΗΠΑ και η υστέρηση της Κίνας, που αναφέρουν οι συγγραφείς, ισχύει ακόμα αλλά φαίνεται ότι η ψαλίδα κλείνει. Αυτό δεν αποτυπώνεται τόσο στην επιτυχία του Deepseek έναντι του ChatGPT (αν και έχει πλάκα η αποκάλυψη της φύσκας των αμερικανικών εταιρειών τεχνολογίας, είναι αμφίβολο το κατά πόσο ανεβαίνει η παραγωγικότητα της εργασίας με αυτές της εφαρμογές της τεχνητής νοημοσύνης) όσο σε μετρήσεις όπως η αναλογία ρομπότ ανά εργάτη/εργάτρια — ξανά χρήσιμο το Statista.

¹³ <https://www.statista.com/statistics/188935/foreign-direct-investment-from-china-in-the-united-states/#:~:text=U.S.%20annual%20FDI%20receipts%20from%20China%202000%2D2023&text=Chinese%20companies%20invested%2028.04%20billion,U.S.%20dollars%20in%20that%20year.>

¹⁴ <https://www.statista.com/statistics/188629/united-states-direct-investments-in-china-since-2000/#:~:text=U.S.%20annual%20FDI%20to%20China%202000%2D2023&text=This%20statistic%20shows%20the%20direct,at%20126.91%20billion%20U.S.%20dollars.>

The Countries With the Highest Density of Robot Workers

Number of installed robots per 10,000 employees in the manufacturing industry

Selected countries. Worldwide average: 151 per 10,000 employees in 2022.

Source: International Federation of Robotics

statista

Οι μεγάλες επενδύσεις στη ρομποτική είναι κομμάτι της στρατηγικής του ΚΚ Κίνας την τελευταία εικοσαετία να ανέβει στην αλυσίδα της αξίας: να παράγει προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας (προϊόντα που στηρίζονται σε επενδύσεις στην τεχνολογία και έχουν υψηλότερη τιμή) και όχι απλά να είναι μια χώρα που προσελκύει ξένο κεφάλαιο, «θυσιάζοντας» του φθινό εργατικό δυναμικό.

Είναι ερώτημα το σε ποιο βαθμό η ψαλίδα έχει κλείσει και σε ποιο σημείο βρίσκεται αυτός ο ανταγωνισμός. Ακολουθώντας πχ την πορεία του ΑΕΠ των δύο χωρών, διάφοροι αναλυτές θεωρούν ότι έχει ήδη αντιστραφεί ο συσχετισμός. Για το θέμα αυτό αξίζει να κλέψω ξανά από το κείμενο *Τα οικονομικά του σύγχρονου ιμπεριαλισμού* — κυρίως επειδή οι συγγραφείς δεν βλέπουν τα εμπορικά πλεονάσματα της Κίνας ως δύναμη απέναντι στις ΗΠΑ αλλά αντίστροφα:

«Αν εξετάσουμε μόνο την καθαρή μεταφορά αξίας μεταξύ Κίνας και ΗΠΑ, μέχρι τη δεκαετία του 1990, το εμπόριο μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας ήταν μικρό και έτσι η αρνητική ΑΑ¹⁵ ως διαδικασία μεταφοράς ήταν περιορισμένη. Αλλά αργότερα, η ετήσια μεταφορά υπεραξίας από την Κίνα προς τις ΗΠΑ αυξήθηκε και ανήλθε στο 6-8% του ΑΕΠ της Κίνας... Αυτό αποτελεί περαιτέρω απόδειξη ότι η Κίνα εξακολουθεί να ανήκει στην ομάδα των χωρών που κυριαρχούνται... Η υψηλότερη αύξηση των επενδύσεων της Κίνας σε σχέση με τις ΗΠΑ είναι ένας λόγος για τη μικρή μείωση της μεταφοράς ΑΑ από την Κίνα προς τις ΗΠΑ από το 2007. Ο άλλος λόγος είναι η επιβράδυνση των εμπορικών συναλλαγών των δύο χωρών μετά το τέλος της μεγάλης κρίσης. Μεταξύ 1979 και 2007, οι εξαγωγές της Κίνας προς τις ΗΠΑ αυξήθηκαν κατά 28% κατά μέσο όρο κάθε χρόνο. Μετά το 2007, οι εξαγωγές της Κίνας προς τις ΗΠΑ αυξήθηκαν μόνο κατά 7% ετησίως. Η Κίνα παρουσιάζει σημαντικό πλεόνασμα στο εμπορικό της ισοζύγιο με τις ΗΠΑ. Εάν η Κίνα αυξάνει τη συσσώρευση κεφαλαίου της περισσότερο από τις ΗΠΑ και αυξάνει τις εξαγωγές της προς τις ΗΠΑ, το εμπορικό της ισοζύγιο βελτιώνεται *ceteris paribus*, αλλά η ΑΑ της επιδεινώνεται επειδή η Κίνα εξακολουθεί να έχει χαμηλότερο επίπεδο παραγωγικότητας...

¹⁵ Αναφέρεται στην άνιση ανταλλαγή ως διαδικασία μεταφοράς υπεραξίας από τα κεφάλαια των κυριαρχούμενων χωρών στις ιμπεριαλιστικές χώρες

Η Κίνα έχει αυξήσει τη συσσώρευση κεφαλαίου περισσότερο από τις ΗΠΑ, αλλά δεν έχει φτάσει ακόμη το τεχνολογικό επίπεδο των ΗΠΑ. Ο λόγος τεχνικής σύνθεσης (απόθεμα κεφαλαίου προς εργαζόμενους) της Κίνας προς τις ΗΠΑ έχει μειωθεί τα τελευταία 70 χρόνια, αλλά το μέσο επίπεδο παραγωγικότητας της Κίνας εξακολουθεί να είναι λιγότερο από το 25% του αντίστοιχου επιπέδου των ΗΠΑ...

Πράγματι, οι ΗΠΑ κερδίζουν υπεραξία μέσω της ΑΑ με την Κίνα από την ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη και τα εξαγωγικά πλεονάσματα της Κίνας, λόγω του χαμηλότερου επιπέδου τεχνολογίας και, συνεπώς, της παραγωγικότητας της Κίνας. Αυτό καθιστά σαφές ότι τα εμπορικά πλεονάσματα δεν αποτελούν απόδειξη εξαγωγής υπεραξίας. Πράγματι, όσο μεγαλύτερες είναι οι εξαγωγές της Κίνας προς τις ΗΠΑ, τόσο μεγαλύτερη είναι η απώλεια υπεραξίας προς τις ΗΠΑ και τόσο λιγότεροι πόροι είναι διαθέσιμοι για την ανάπτυξη της ίδιας της πρώτης, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης και της εφαρμογής νέων πιο προηγμένων τεχνολογιών. Λόγω της ταχύτερης ανάπτυξης των πάγιων περιουσιακών στοιχείων σε σχέση με τις ΗΠΑ, η ΟΣΚ της Κίνας έχει αυξηθεί. Επομένως, θα πρέπει να αναμένουμε το ποσοστό κέρδους της να μειωθεί. Και πράγματι, αυτό συμβαίνει. Όχι μόνο πέφτει, αλλά και πέφτει με μεγαλύτερο ρυθμό από ό,τι στις ΗΠΑ».

Φυσικά, δεν είναι μόνο το κλείσιμο της ψαλίδας τεχνολογικά η στρατηγική του ΚΚ Κίνας. Είδαμε ήδη παραπάνω το πώς η κυριαρχία του δολαρίου ως παγκόσμιο νόμισμα διευκολύνει την αναπαραγωγή της ηγεμονίας των ΗΠΑ, τους επιτρέπει να χρηματοδοτούν διαρκώς χρέος και ελλείμματα και συγχρόνως να συμμετέχουν σε πολεμικές περιπέτειες σε όλο τον πλανήτη. Για αυτό τον λόγο, η συζήτηση των BRICS αυτή τη στιγμή, ως αναδυόμενος πόλος, έχει στο επίκεντρο της τον απεγκλωβισμό από το δολάριο (de-dollarisation) και τη διαμόρφωση άλλων εμπορικών και νομισματικών σχέσεων που θα πάρουν πολλές μορφές, από πολυμερείς συμφωνίες μέχρι περιφερειακά νομίσματα που δεν θα αντικαθιστούν τα εθνικά αλλά θα ορίζουν διαφορετικές ζώνες. Αυτά, τη δεδομένη στιγμή, είναι περισσότερο στη σφαίρα των «καλών απόψεων» για τα κράτη των BRICS¹⁶ όμως και μόνο που η σχετική συζήτηση άνοιξε στην τελευταία διάσκεψή τους, το 2024, είναι ενδεικτικό ότι το πουλόβερ της αμερικανικής κυριαρχίας έχει αρχίσει να ξηλώνεται.

Ανοίγοντας μια μικρή παρένθεση, αξίζει να σταθεί κανείς ε για λίγο στο παραπάνω απόσπασμα από το κείμενο *Τα οικονομικά του σύγχρονου ιμπεριαλισμού*. Με βάση αυτά τα στοιχεία (και όχι μόνο), οι συγγραφείς καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η Κίνα αποτελεί κυριαρχούμενη χώρα και όχι ιμπεριαλιστική. Ωστόσο, όπως αναγνωρίζουν και οι ίδιοι, οι εξαγωγές προϊόντων και οι επενδύσεις κεφαλαίου κατευθύνονται από την Κίνα (μετά το 2008) όλο και περισσότερο προς τον υπόλοιπο πλανήτη. Συνεπώς, το ερώτημα του ιμπεριαλιστικού ή όχι χαρακτήρα της Κίνας πρέπει να απαντηθεί εφαρμόζοντας την ίδια μέθοδο (μέτρηση της μεταφοράς υπεραξίας) και στις σχέσεις της Κίνας με άλλους κοινωνικούς σχηματισμούς και με έμφαση στην Αφρική όπου έχουν αναπτυχθεί μεγάλες κινέζικες επενδύσεις — σε κάθε περίπτωση το κείμενο τους αξίζει για να αποφύγουμε εύκολα σχήματα κατηγοριοποίησης κάθε μεγάλης οικονομίας σε ιμπεριαλιστική δύναμη.

Επιστρέφοντας στη σύγκριση με τις ΗΠΑ, η Κίνα διατηρεί αυτή τη στιγμή σχεδόν διπλάσιο ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας σε σχέση με τις ΗΠΑ (4.43% έναντι 2.47%) όμως και αυτή αντιμετωπίζει καθοδική πορεία την τελευταία δεκαετία¹⁷. Είναι ερώτημα το αν η Κίνα, παρά

¹⁶ Είναι πολύ μεγάλη η δυσκολία μιας νομισματικής ένωσης οικονομιών με τόσο διαφορετικά επίπεδα παραγωγικότητας και σύνθεσης κεφαλαίου — ό,τι γνώμη και αν έχει κανείς για τις χώρες των BRICS, δεν φαίνονται διατεθειμένες να αναπαράγουν το εγκληματικό μοντέλο της ευρωζώνης.

¹⁷ Βλ. εδώ και για την Κίνα και συγκριτικά με άλλες χώρες. <https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/labour-productivity-growth>

με τις μεγάλες επενδύσεις σε σταθερό κεφάλαιο και την τεχνολογική ανάπτυξη βρίσκεται σε πορεία οικονομική στασιμότητας, παρόμοια με αυτή των δυτικών καπιταλιστικών οικονομιών — για την 40ετη και πλέον πορεία μείωσης του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας αλλά και της μείωσης των επενδύσεων στη βιομηχανία, είναι πολύ βοηθητικό το βιβλίο *Αυτοματοποίηση και το Μέλλον της Εργασίας* του Aaron Benanav¹⁸.

Δύο πίνακες θα βοηθήσουν εδώ για τη στασιμότητα ως τάση δεκαετιών στον δυτικό καπιταλισμό. Από τη μία, από το βιβλίο του Benanav είναι χρήσιμο το παρακάτω απόσπασμα από τη σελίδα 62 που αποτυπώνει την πτώση του ρυθμού ανόδου της παραγωγικότητας σε συνδυασμό με την πτώση του ρυθμού επενδύσεων σε μηχανήματα, εξοπλισμό και υποδομές κάθε είδους.

ηθούν.⁵ Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η παραγωγικότητα της εργασίας αυξήθηκε με ρυθμό 2,4% ετησίως μεταξύ 1951 και 1973, μειώθηκε σε 1,4% ετησίως μεταξύ 1974 και 2000 και σε 1,2% ετησίως μεταξύ 2001 και 2017 (μεταξύ 2011 και 2017, η παραγωγικότητα αυξήθηκε με ρυθμό μόλις 0,7% ετησίως). Παρόμοιες τάσεις εκτυλίχθηκαν και σε άλλες χώρες υψηλού εισοδήματος και ήταν ακόμη πιο σοβαρές.

Πίνακας 3.2 Κεφαλαιακό απόθεμα και ρυθμοί αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας, 1950–2017

		Κεφαλαιακό απόθεμα	Παραγωγικότητα
ΗΠΑ	1950–73	3.6%	2.4%
	1974–2000	2.8%	1.4%
	2001–17	1.8%	1.2%
Γερμανία	1950–73	6.9%	4.7%
	1974–2000	2.3%	1.7%
	2001–17	1.0%	0.7%
Ιαπωνία	1950–73	9.3%	7.6%
	1974–2000	4.7%	2.5%
	2001–17	0.7%	0.7%

Πηγή: Conference Board, Total Economy Database, Απρίλιος 2019, και Groningen Growth and Development Centre, Penn World Table 9.1, Σεπτέμβριος 2019 ανακτήθηκε από το FRed, Federal Reserve Bank of St. Louis.

Από την άλλη, η πτωτική πορεία του ρυθμού ανάπτυξης των ΗΠΑ από την επεξεργασία της ομάδας του *Tricontinental* για τον Υπερ-ιμπεριαλισμό¹⁹.

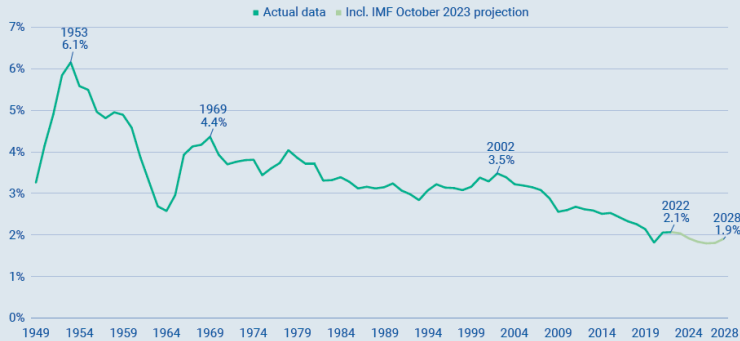
¹⁸ Διαθέσιμο στα ελληνικά από αυτή τη μετάφραση της Υφανέτ <https://yfanet.espivblogs.net/files/2024/05/%CE%91%CF%85%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-%CE%BC%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82.pdf>

¹⁹ Hyper-Imperialism: A Dangerous Decadent New Stage, <https://thetricontinental.org/studies-on-contemporary-dilemmas-4-hyper-imperialism/> (παρότι φέρει το ίδιο όνομα, δεν ταυτίζεται με τη θεωρία του Κάουτσκι για τον υπερ-ιμπεριαλισμό)

Figure 34

United States average annual GDP growth rate

1949–2028

Source: Calculated by John Ross from BEA, "NIPA", Table 1.1.3 and IMF World Economic Outlook Database, Oct. 2023

Στασιμότητα, αστάθεια και Big Tech

Η τάση προς τη στασιμότητα είναι «αφύσικη» για το κεφάλαιο που επιδιώκει να ανοίξει νέα πεδία κερδοφορίας, να επεκτείνει την εμπορευματική λογική, ιδιωτικοποιώντας δημόσια αγαθά και να εκμεταλλευτεί ακόμα περισσότερο την εργασία — όλα αυτά και πολλά ακόμα τα κάνει τις τελευταίες δεκαετίες με το πέρασμα στον νεοφιλελευθερισμό και ενισχύει την κερδοφορία του ανά περιόδους χωρίς όμως να ανακόψει τις κρίσεις, την πτώση του ποσοστού κέρδους και τη στασιμότητα. Η σχέση της τάσης αυτής με τις επενδύσεις στην τεχνολογία έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και μας ξαναφέρνουν τόσο στα αδιέξοδα του συστήματος όσο και στην τάση προς την πολεμική προετοιμασία²⁰.

Υπάρχει ένα ευρύτερο ερώτημα εδώ που διατυπώνεται με έναν τρόπο στο 1^ο κεφάλαιο του κειμένου των θέσεων: αν ο καπιταλισμός, παρά τη διαρκή υποβάθμιση της εργασίας και παρά τις διαρκείς επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες (με την «τρέλα» του κεφαλαίου για την τεχνητή νοημοσύνη να είναι το τελευταίο σε μια μακρά σειρά από διαψευσμένα hype), τελικά βρίσκεται εγκλωβισμένος σε ένα πλαίσιο στασιμότητας — άρα και η υπέρβαση της κρίσης του 2008 μόνο ως μερική επιτυχία του συστήματος μπορεί να θεωρηθεί. Επιπλέον, στο ίδιο πλαίσιο, οι χρηματιστηριακές φούσκες αποτελούν μόνιμη συνθήκη για το καπιταλιστικό σύστημα πλέον και όχι κάποια ιδιαιτερότητα κάποιων τρομερά άπληστων μερίδων του (όπως αναλύθηκε συχνά η κρίση του 2008 και η φούσκα των στεγαστικών δανείων). Πολύ περισσότερο φαίνεται αυτό στο ότι η επίδραση του AI εκδηλώνεται περισσότερο στις χρηματιστηριακές φούσκες γύρω από αυτό²¹ παρά στην επίδραση του στην άνοδο της παραγωγικότητας — που μέχρι στιγμής δεν φαίνεται να έχει²². Στο κείμενο τους *Stagnation, Circulation*,

²⁰ Το σχόλιο αυτό δεν οδηγεί γραμμικά στην ταύτιση της αντικαπιταλιστικής πολιτικής (ή ακόμα και του σοσιαλισμού/κομμουνισμού) με ένα άλμα παραγωγικότητας. Αντίστροφα, σήμερα φαίνεται πολύ πιο στέρεα μια γραμμή που αναδεικνύει την προοπτική της σοσιαλιστικής από-ανάπτυξης ως απάντηση στο διαρκές άγχος της «ανάπτυξης».

²¹ Ευτυχώς με την εμφάνιση του κινέζικου Deepseek αποκαλύφθηκε σε ένα βαθμό το παπατζιλίκι των αμερικανικών Big Tech. Βλ. https://epohi.gr/article_authors/iasonas-kalathas/ και <https://jacobin.gr/to-ai-pathainei-deepseek/>

²² Ο φιλελεύθερος οικονομολόγος Daron Acemoglu υπολογίζει σχεδόν αμελητέα επίδραση στην παραγωγικότητα (0.05) για την επόμενη δεκαετία. <https://economics.mit.edu/news/daron-acemoglu-what-do-we-know-about->

*and the Automated Abyss*²³, οι συγγραφείς James Steinhoff, Atle Mikkola Kjøsen and Nick Dyer-Witthoford διαμορφώνουν το εξής επιχειρήμα: η στασιμότητα οδηγεί στην αυτοματοποίηση που εκδηλώνεται όμως πρωτίστως στον τομέα της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων (σε αυτό συμβάλλουν, π.χ. οι αλγόριθμοι των social media) που συμβάλλουν στην πραγμάτωση της παραγόμενης αξίας αλλά και στην περαιτέρω χρηματιστικοποίηση (π.χ. αλγόριθμοι που επιταχύνουν την κίνηση του πλασματικού κεφαλαίου στα χρηματιστήρια) — συνεπώς η βασική κατεύθυνση της αυτοματοποίησης δεν είναι η παραγωγή ούτε η δημιουργία ενός νέου παραγωγικού υποδείγματος.

Μπορούμε να σκεφτούμε το ίδιο ζήτημα και από άλλη πλευρά: αυτά που γνωρίζουμε σήμερα ως πλέον διαδεδομένες χρήσεις του AI στην εργασία έχουν περισσότερο να κάνουν με την καταστολή και την επιτήρηση του εργατικού δυναμικού (όπως συμβαίνει στις αποθήκες της Amazon ή σε πλατφόρμες τύπου Uber, Wolt, κλπ): ο αλγοριθμικός έλεγχος μπορεί να αυξήσει την παραγωγικότητα (μειώνοντας πχ τους «νεκρούς χρόνους» των εργατριών υπό τον φόβο της χαμηλής αξιολόγησης → απόλυσης) αλλά σε καμία περίπτωση δεν συνιστούν κάποια παραγωγική τομή. Από την άλλη, εφαρμογές όπως το ChatGPT, το Deepseek ή το Gemini μπορεί να χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο αλλά είναι τέτοιος ο χαρακτήρας τους που κατά βάση εφαρμόζονται σε κλάδους που έχουν μικρή συνεισφορά στη συνολική παραγωγικότητα της εργασίας²⁴. Ο μεταπολεμικός κύκλος της υψηλής κερδοφορίας και των μεγάλων παραγωγικών επενδύσεων σε νέα τεχνολογία φαίνεται να έχει κλείσει ή τουλάχιστον να μην ισχύει για την ιστορική περίοδο στην οποία βρισκόμαστε.

Ωστόσο, το γεγονός ότι έχουμε οικονομική στασιμότητα, δεν αναιρεί τους μετασχηματισμούς στο εσωτερικό του κεφαλαίου και ειδικότερα εντός του ισχυρότερου ιμπεριαλιστικού πόλου, των ΗΠΑ. Η άνοδος και κυριαρχία των εταιρειών στον κλάδο της τεχνολογίας (Big Tech) είναι γνωστή πλέον όπως και τα ακρωνύμια GAFAM (Google, Amazon, Facebook, Apple, Microsoft) και BAT (Baidu, Alibaba, Tencent, για την Κίνα) — βέβαια είναι ερώτημα το αν το κινέζικο κράτος επιτρέπει στο δικό του Big Tech να συσσωρεύσει την ισχύ που έχει το αντίστοιχο αμερικάνικο. Το παρακάτω screenshot δείχνει τις εταιρείες με τη μεγαλύτερη κεφαλαιοποίηση στις 4 Μαρτίου²⁵ — οι 8 στις 10 είτε είναι εταιρείες τεχνολογίας είτε κατασκευαστές «υποδομών» και λογισμικού για τη βιομηχανία της τεχνολογίας. Είτε θεωρήσουμε ότι οι εταιρείες αυτές παράγουν αξία πρωτογενώς είτε ότι ιδιοποιούνται αξία που παράγεται σε άλλους κλάδους (είτε ότι κερδοφορούν μέσα από έναν συνδυασμό αυτών των δύο διαδικασιών), σε κάθε περίπτωση είναι σήμερα στη θέση να διαμορφώνουν μια παγκόσμια υποδομή (είτε με όρους διαφήμισης είτε υπολογιστικού νέφους είτε κατοχής πνευματικών δικαιωμάτων για λογισμικό) ώστε να θεωρούνται η κυρίαρχη μερίδα του κεφαλαίου από την οποία όλες οι υπόλοιπες εξαρτώνται σήμερα.

economics-ai

²³ <https://brill.com/display/book/9789004703940/BP000012.xml>

²⁴ Δεν είναι τυχαίο ότι αυτά τα συστήματα AI «λάμπουν» εκεί που πρόκειται κατά βάση για μη παραγωγική εργασία, σε γραφειοκρατικές εργασίες, σε υποβολές αιτήσεων ή σε κλάδους όπως το μάρκετινγκ.

²⁵ <https://companiesmarketcap.com/eur/>

☆	1	 Apple AAPL	€3.447 T	225,85 €	▼ 0.18%		 USA
☆	2	 NVIDIA NVDA	€2.955 T	110,60 €	▲ 2.01%		 USA
☆	3	 Microsoft MSFT	€2.782 T	366,23 €	▼ 0.83%		 USA
☆	4	 Amazon AMZN	€2.112 T	192,51 €	▼ 1.22%		 USA
☆	5	 Alphabet (Google) GOOG	€2.027 T	163,87 €	▲ 2.21%		 USA
☆	6	 Saudi Aramco 2222.SR	€1.650 T	6,82 €	▼ 2.18%		 S. Arabia
☆	7	 Meta Platforms (Facebook) META	€1.553 T	601,21 €	▼ 3.45%		 USA
☆	8	 Berkshire Hathaway BRK-B	€1.030 T	473,13 €	▼ 2.42%		 USA
☆	~2 9	 Broadcom AVGO	€893,88 B	179,17 €	▲ 0.59%		 USA
☆	10	 TSMC TSM	€885.34 B	170,70 €	▲ 3.82%		 Taiwan

Η κυριαρχία του Big Tech δεν βασίζεται απλά στην τεχνολογική ανάπτυξη των ΗΠΑ αλλά μάλλον πρέπει να διαβαστεί ως απόρροια της γενικής στασιμότητας του καπιταλισμού που οδηγεί σε αναζήτηση νέων πεδίων κερδοφορίας αλλά και σε τρόπους να πραγματώνεται η αξία πιο γρήγορα και πιο αποτελεσματικά — δηλαδή, να πουλιούνται περισσότερα προϊόντα όλο και πιο γρήγορα και σε αυτό διευκολύνει πάρα πολύ η στοχευμένη διαφήμιση στην οποία ειδικεύεται το Big Tech αλλά και η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης που επιταχύνει την κίνηση στην εφοδιαστική αλυσίδα (πάντα εις βάρος των εργαζομένων). Γυρνώντας ξανά στο κείμενο *Stagnation, Circulation and the Automated Abyss*, οι συγγραφείς του οποίου σχολιάζουν ότι οι Big Tech εταιρείες όλο και περισσότερο επενδύουν στο χρηματιστήριο, «φουσκώνουν» τη χρηματιστηριακή αξία τους (κατευθύνοντας τα κέρδη τους προς την επαναγορά των δικών τους μετοχών) —με λίγα λόγια, γίνονται και αυτές κομμάτι του πιο παρασιτικού κεφαλαίου— και καταλήγουν ότι

«Οι εταιρείες του AI δεν επιταχύνουν απλά την κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Παίζουν κεντρικό λόγο στην υπερτροφική ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τομέα που αναζητεί διέξοδο από τον λήθαργο των παραγωγικών επενδύσεων μέσα από την παράκαμψη της εμπορευματικής μορφής σε ένα υπερ-άνθρωπο θανάσιμο άλμα (*salto mortale*) από το χρήμα στο επαυξημένο χρήμα».

Το επιχείρημα εδώ είναι ότι ο καπιταλισμός δεν παράγει απλά φούσκες αλλά ότι ο κατεξοχόν κερδισμένος από αυτή την τάση είναι οι Big Tech εταιρείες — και αυτές με τη σειρά τους βοηθούν να γεννηθούν οι επόμενες φούσκες²⁶.

Υπάρχει μια ειδική πλευρά που συνδέει την κυριαρχία του Big Tech με την ιμπεριαλιστική επιθετικότητα που δεν συζητιέται επαρκώς. Αντίθετα, συχνά θεωρείται ως δεδομένο ότι το Big Tech

²⁶ Αν θέλαμε να κάνουμε σοβαρή κριτική σε όσα λέει ο Βαρουφάκης, εδώ θα έπρεπε να εστιάσουμε: με την κυριαρχία του Big Tech έχουμε μια αλλαγή στην «ιεραρχία» του κεφαλαίου με σημαντικές προεκτάσεις για όλη την κοινωνία. Όμως αυτό δεν μπορεί να συγχέεται με την εμφάνιση ενός νέου τρόπου παραγωγής («τεχνοφεουδαρχία») ούτε να οδηγεί γενικά σε εγκατάλειψη των αναλύσεων για τον καπιταλισμό.

είναι κάποια «μοντέρνα» εκδοχή κεφαλαίου που δεν ενδιαφέρεται για πολέμου, είναι περίπου άυλο και ούτω καθεξής. Το αντίθετο ισχύει όμως: το κεφάλαιο στην τεχνολογία είναι κατεξοχήν «υλικό» αλλά έχει μάθει να αποσπά με νέο-αποικιοκρατικό και περίπου αρπακτικό τρόπο ό,τι έχει ανάγκη, από πρώτες ύλες μέχρι ρεύμα και νερό για τη συντήρηση των data centres μέχρι τα ίδια τα δεδομένα των χρηστών των πλατφορμών και των συσκευών του — θυμηθείτε την υποστήριξη του Μασκ προς το πραξικόπημα στη Βολιβία και την αντιπαράθεση για τα αποθέματα λιθίου της χώρας²⁷. Οι μερίδες αυτές του κεφαλαίου θεωρούν ότι λόγω του «καινοτόμου» χαρακτήρα τους, δεν υπόκεινται σε νόμους και σε ρυθμίσεις — είναι η λογική του disruption και του “move fast and break stuff”. Επιπλέον, οι ίδιες αυτές εταιρείες βλέπουν σήμερα σαν προνομιούχο πεδίο τις συμφωνίες με το κράτος και ειδικά με το αμερικανικό Πεντάγωνο, διαμορφώνοντας ένα νέο στρατιωτικό-βιομηχανικό σύμπλεγμα²⁸. Πλευρές αυτού είδαμε στη γενικευμένη χρήση drone στη γενοκτονία στην Παλαιστίνη: τόσο τα συστήματα γεω-εντοπισμού όσο και η αναγνώριση ατόμων μέσω του AI είναι κομμάτι της υποδομής που προσφέρουν σήμερα οι εταιρείες τεχνολογίας στις ΗΠΑ αλλά και στο κράτος-τρομοκράτη του Ισραήλ.

Ακριβώς εξαιτίας της νέο-αποικιακής φύσης του αλλά και της πρόσδεσης με το αμερικανικό κράτος, το Big Tech είναι εκείνη η μερίδα του κεφαλαίου που βλέπει τον κόσμο χωρισμένο σε στρατόπεδα τα οποία διαρκώς θέλει να αναδιαμορφώσει: να ανοίξει όλο και περισσότερα πεδία εξόρυξης πρώτων υλών και δεδομένων, να φτιάξει νέες συνδέσεις γύρω από τη δική του υποδομή. Δεν είναι τυχαίο συνεπώς ότι το Big Tech δεν είχε κανέναν ενδοιασμό να συμβάλλει στις «περιπέτειες» του αμερικανικού ιμπεριαλισμού τα τελευταία χρόνια (είτε στην Ουκρανία είτε στην Παλαιστίνη είτε τις μικρο-προβοκάτσιες γύρω από την Ταϊβάν το 2021) και το ίδιο θα κάνει τώρα με τη νέα προεδρία Τραμπ. Σε αυτό παίζουν ρόλο τα συμβόλαια με το Πεντάγωνο αλλά δεν είναι μόνο αυτό: είναι η κοσμοθεωρία του τέτοια που το καθιστά επιθετικό. Είναι ενδεικτικό ότι δεν εμφανίστηκαν εντός της Σίλικον Βάλεϋ ενστάσεις για την πολεμική προετοιμασία σε αντίθεση π.χ. με άλλες μερίδες του κεφαλαίου (όπως στη γερμανική βιομηχανία) που εμφανίστηκαν πιο φιλειρηνικές για τελείως ιδιοτελείς λόγους (να αποκτήσουν ξανά πρόσβαση στις ρωσικές αγορές, στις φθηνές πρώτες ύλες και το φυσικό αέριο). Το Big Tech δεν έχει μάθει να συνυπάρχει και να συναλλάσσεται, έστω και με ιμπεριαλιστικούς όρους · μόνο να αρπάζει.

Σε μια σύνοψη της μέχρι εδώ φλουαρίας, ποιο είναι το πλαίσιο μες το οποίο αναπτύσσεται η ιμπεριαλιστική επιθετικότητα και η πολεμική προετοιμασία γενικά

- Στασιμότητα και αστάθειας της καπιταλιστικής οικονομίας
- Κλείσιμο της ψαλίδας ΗΠΑ-Κίνας και προσπάθεια να περιοριστεί η πρόσβαση της Κίνας και των συμμάχων της σε γεωπολιτικές σφαίρες επιρροής, πρώτες ύλες και τεχνολογία αιχμής
- Κυριαρχία κεφαλαίου στη σφαίρα της τεχνολογίας (Big Tech)

Το πώς αλληλεπιδρούν αυτές οι τρεις τάσεις (το αν έκανε η κότα το αυγό ή το αυγό την κότα) είναι από μόνο του ένα μεγάλο ζήτημα που δεν μπορεί να αναλυθεί εδώ — π.χ. οι τάσεις στασιμότητας και η κρίση του ποσοστού κερδοφορίας διευκολύναν την άνοδο του Big Tech²⁹ και την αναδιαμόρφωση της οικονομίας. Όμως το αποτέλεσμα ήταν μάλλον η κυριαρχία μιας μερίδας κεφαλαίου που ξεζουμίζει

²⁷ <https://www.leftvoice.org/we-will-coup-whomever-we-want-elon-musk-loves-imperialism/>

²⁸ <https://www.tni.org/en/article/militarising-big-tech>

²⁹ Βλ. *Καπιταλισμός της Πλατφόρμας*, Nick Srnicek, 1ο κεφάλαιο

τα υπόλοιπα κεφάλαια γύρω της (μέσω πχ της διαφήμισης που έχει συγκεντρωθεί γύρω από κολοσσούς όπως η Google και η Meta) και αυτό ενέτεινε τη στασιμότητα τελικά και την άνοδο της Κίνας.

Σε κάθε περίπτωση, αυτές οι τρεις τάσεις συντείνουν στην ένταση των γεωπολιτικών ανταγωνισμών, στην αλλαγή της πολιτικής του παγκόσμιου ηγεμόνα, των ΗΠΑ, και στην πολεμική προετοιμασία. Οι κινήσεις Τραμπ αυτή την κατεύθυνση εξυπηρετούν και για αυτό κερδίζουν ήδη έδαφος μες το αμερικανικό κατεστημένο: ένταση δασμών για να περιοριστούν τα κινέζικα προϊόντα αλλά και για να περιοριστεί η πρόσβαση τους σε αμερικανική τεχνολογία — μείωση φορολογίας και κρατική ενίσχυση σε επιχειρήσεις νέων τεχνολογιών — πίεση στο NATO για αύξηση των στρατιωτικών δαπανών. Το σχέδιο αυτό —που τα φιλελεύθερα ΜΜΕ παρουσιάζουν ως περίπου παρανοϊκό και ασυνάρτητο— είναι συνεκτικό και τρομερά επικίνδυνο γιατί στοχεύει σε μια μεγαλύτερη εναρμόνιση της επιθετικής εξωτερικής πολιτικής με την οικονομία στο εξωτερικό — μια «πολεμική οικονομία» για τον 21^ο αιώνα. Αυτό που είναι δύσκολο να εκτιμηθεί σήμερα είναι αν αυτό θα αποτελέσει ένα νέο μείγμα, ακόμα πιο αυταρχικού και στρατιωτικοποιημένου νεοφιλελευθερισμού ή αν θα είναι μια τομή, ένα νέο μοντέλο συσσώρευσης. Το γεγονός ότι η Ευρώπη διακηρύσσει τη βαθιά αντίθεση της στην πολιτική Τραμπ και ουσιαστικά απαντάει με το ίδιο (ή πολύ παρόμοιο) νόμισμα, είναι ενδεικτικό ότι κάτι βαθύτερο αλλάζει στην αστική πολιτική, κάτι που δεν θα εξαφανιστεί με μια αλλαγή προέδρου στις ΗΠΑ σε 4 χρόνια.

Τι ακριβώς μας απειλεί;

Φυσικά, μπορεί κανείς να παραθέσει πάρα πολλά νούμερα και στοιχεία αλλά αυτά, από μόνα τους, δεν λένε απολύτως τίποτα — τα γεγονότα γενικώς δεν έχουν από μόνα τους κανένα νόημα, μόνο η όταν μεσολαβεί η ανάλυση και η πλαισίωση τους σε μια ευρύτερη αντίληψη, μπορούν να «σημαίνουν» κάτι. Ας δώσουμε σύντομα ένα πλαίσιο και κάποιες ερμηνείες προτού πάμε σε νέα, ακόμα πιο «μίζερα» νούμερα.

Καταρχάς, δεν πρέπει να δούμε στενά, «οικονομίστικα», την άνοδο των πολεμικών δαπανών ως απλά απόδειξη της δύναμης των λόμπι της πολεμικής βιομηχανίας — υπάρχει η τάση και σε δυνάμεις της Αριστεράς να αποδίδουν αυτές τις εξελίξεις σε ένα μείγμα ιδιοτελών συμφερόντων κάποιων πολύ συγκεκριμένων μερίδων του κεφαλαίου που επωφελούνται από την καλλιέργεια πανικού στις κοινωνίες για να πουλάνε όπλα. Η πλευρά αυτή σαφώς υπάρχει αλλά είναι υποτελής κομμάτι μιας ευρύτερης διαλεκτικής. Το σχήμα ερμηνείας στο οποίο μάλλον πρέπει να κινηθούμε, με βάση τα παραπάνω, είναι το εξής: *η δομική κρίση του καπιταλισμού το 2008 ξεπεράστηκε ατελώς και ασθενώς, παγίωσε συνθήκες οικονομικής στασιμότητας και αστάθειας και αυτό τροφοδοτεί γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς που πρώτα πήραν τη μορφή «πολέμων δι' αντιπροσώπου» (στη Συρία και την Ουκρανία ήδη από το 2014 με την αθρόα χρηματοδότηση από τη Δύση φονταμενταλιστικών ομάδων και ναζιστικών οργανώσεων αντίστοιχα αλλά και με την εμπλοκή της Ρωσίας) και τώρα τείνουν να πάρουν τη μορφή ευθείας σύγκρουσης της Δύσης με όποιον απειλεί την ηγεμονία της.*

Πλευρά αυτής της συνθήκης είναι ο τυχοδιωκτισμός, η πολεμική προπαγάνδα, η «στρατιωτικοποίηση» του ρατσισμού που αξιοποιούνται και από την πολεμική βιομηχανία για να

προωθήσει τηνπραμάτεια της³⁰. Αν τα αναδείξουμε αυτά σε κυρίαρχα, κινδυνεύουμε να πέσουμε σε αδράνεια, να κατανοήσουμε την πολεμική προετοιμασία ως απλά ένα μαρκετίστικο κόλπο ή ως μία ακόμα αστική αφήγηση και όχι ως μια υλική πραγματικότητα που επηρεάζει ήδη εκατομμύρια ανθρώπους και στην οποία, συμμετέχουμε, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο. Υπάρχουν πολλοί λόγοι για την υποχώρηση του αντι-πολεμικού κινήματος και στη χώρα μας και διεθνώς και δεν μπορεί να αποδοθεί εύκολα σε έναν παράγοντα. Όμως, αναλύσεις που χάνουν τη δυναμική της πολεμικής προετοιμασίας στη Δύση και διεθνώς, σίγουρα δεν είναι καλός οδηγός για την αναζωογόνηση του κινήματος.

Από την άλλη, το παραπάνω πλαίσιο, δεν πρέπει να διαβαστεί με όρους πανικού για έναν «Γ' Παγκόσμιο Πόλεμο» που είναι, αναπόφευκτα, προ των πυλών. Κατά κανόνα, αυτές οι εκτιμήσεις, πέρα από το ότι διαψεύονται, είναι πολιτικά επιζήμιες: δεν κινητοποιούν αλλά παραλύουν, δεν δείχνουν διεξόδους αλλά παρουσιάζουν τους ανθρώπους ως μεμονωμένα άτομα, ανήμπορα μπροστά στο τσουνάμι του πολέμου και των πυρηνικών όπλων· συνολικά, δεν προετοιμάζουν κινήματα και πολιτικές γραμμές αλλά εντείνουν τελικά την εξατομίκευση, την αίσθηση του εφήμερου και της ματαιότητας. Όσο και αν απολαμβάνουμε μια καλή δυστοπική, μετα-αποκαλυπτική ταινία ή βιβλίο, δεν είναι καλός σύμβουλος για την πολιτική σε σχέση με τον πόλεμο.

Με τις χίλιες επιφυλάξεις που πρέπει να βάζει πλέον κανείς όταν λέει κάτι τέτοιο, το ζήτημα που έχουμε μπροστά μας δεν είναι ένας γενικευμένος παγκόσμιος πόλεμος όπως αυτοί που γνωρίσαμε στον 20^ο αιώνα. Αυτό δεν προκύπτει ούτε πολιτιστικά («οι άνθρωποι δεν κάνουν πλέον τέτοια») ούτε ιδεολογικά-πολιτικά (δεν κυριαρχεί κάποιο φιλειρηνικό-διεθνιστικό αίσθημα) αλλά από το μοντέλο διεθνοποίησης του κεφαλαίου των τελευταίων δεκαετιών και την κυριαρχία των ΗΠΑ διεθνώς που διατηρείται. Το πλαίσιο αυτό δεν έχει αναιρεθεί ακόμα και εγγυάται ακόμα κάποια συγκεκριμένα «κρατήματα»· ουσιαστικά πρόκειται για μια παραλλαγή του δόγματος της αμοιβαίας καταστροφής του Ψυχρού Πολέμου (MAD – Mutually Assured Destruction) αλλά αντί για πυρηνικά (που υπάρχουν και αυτά σε αφθονία σήμερα) έχουμε επενδύσεις, αποθέματα σε δολάρια και ομόλογα του αμερικανικού κράτους που δένουν σφιχτά τους δύο ανταγωνιστές. Συγχρόνως, όμως, είναι το ίδιο αυτό μοντέλο διεθνοποίησης που σπρώχνει διαρκώς σε νέες συγκρούσεις, σε ένταση της στρατιωτικοποίησης της οικονομίας και σε πολεμική προετοιμασία.

Τι αλλάζει με την πολεμική προετοιμασία

Είναι σχετικά προφανές ότι η στρατιωτική προετοιμασία συνδέεται με μια συντηρητική στροφή για τις κοινωνίες σε όλα τα επίπεδα, άμβλυση των ταξικών αντιθέσεων και συστράτευση γύρω από την αστική πολιτική που έχει ταυτιστεί πλήρως με το «εθνικό συμφέρον». Η πόλωση αυτή συνδέεται, από τη μία, με το μίσος για τον εξωτερικό εχθρό αλλά και με τη στοχοποίηση του «εσωτερικού εχθρού», όσων πολιτικών δυνάμεων, στρωμάτων και ατόμων θεωρείται ότι υπονομεύουν την ενότητα στον σκοπό. Μπορούμε να σκεφτούμε σε σχέση με το πώς, στη στροφή του νέου αιώνα, οι εξορμήσεις του αμερικανικού ιμπεριαλισμού στη Μέση Ανατολή συνδυάστηκε με την καταπάτηση δικαιωμάτων στο εσωτερικό, το Patriot Act, την ισχυροποίηση των μυστικών υπηρεσιών και της επιτήρησης κάθε

³⁰ Λίγες μέρες χρειάστηκα για να τοποθετηθούν στα δυτικά μέσα άρθρα-διαφημίσεις των εταιρειών που θα «βοηθήσουν» στον επανεξοπλισμό της Ευρώπης <https://fortune.com/2025/03/09/defense-giants-rearm-europe-bae-thales-rheinmetall-leonardo-saab-airbus-safran-fincantieri-dassault/>

είδους και, συγχρόνως, την επίθεση σε μετανάστες/μετανάστριες και τη στρατιωτικοποίηση των συνόρων με το Μεξικό — πολλά από τα σχέδια του Τραμπ για την αντιμεταναστευτική πολιτική αποτελούν τη λογική κατάληξη των επιλογών εκείνης της περιόδου. Επιπλέον, η πολεμική προετοιμασία έχει την τάση να απλώνεται πέρα από την πολεμική βιομηχανία καθαυτή και να καθυποτάσσει τους άλλους κλάδους της οικονομίας στον «εθνικό σκοπό». Όχι τυχαία, συνδέεται με εντατικοποίηση της εργασίας και περιορισμό συνδικαλιστικών δικαιωμάτων με πρώτο θύμα, συνήθως, το δικαίωμα στην απεργία. Στην πιο ακραία του εκδοχή, αυτό αποτυπώθηκε στη δέσμευση των δύο μεγαλύτερων συνδικάτων των ΗΠΑ (AFL-CIO) να μην προχωρήσουν σε απεργίες κατά τη διάρκεια του Β΄ ΠΠ και έχει θεωρηθεί ότι αυτό συνέβαλε και στη μεταπολεμική γραφειοκρατικοποίηση και ενσωμάτωση τους.

Όλα αυτά δεν είναι κάτι μακρινό και ασαφές. Σήμερα, που το ευρω-ατλαντικό μπλοκ βρίσκεται ήδη σε ένα είδος προετοιμασίας, όντας μπλεγμένο σε μια σειρά από μέτωπα, βλέπουμε ήδη κάποιες από αυτές τις τάσεις στην (περαιτέρω) συντηρητικοποίηση της ΕΕ, στις περικοπές ευρωπαϊκών προγραμμάτων για την υγεία, την έρευνα και την ένταξη των μεταναστών. Οι αυταπάτες για το «ευρωπαϊκό σπιτι των λαών» κατέρρευσαν το 2010-2015 και σήμερα, η πολεμική στροφή θα αποτινάξει και τα τελευταία απομεινάρια κοινωνικής πολιτικής. Ήδη το πρόγραμμα επανεξοπλισμού, που αναφέρθηκε παραπάνω, συζητιέται σε σύνδεση με νέες περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες. Στο πολιτικό πεδίο, η Ακροδεξιά (όχι στο σύνολο της) μπορεί τώρα να αντιτάσσεται, καιροσκοπικά, τα στρατιωτικά σχέδια της ΕΕ για την Ουκρανία αλλά στη μεγάλη εικόνα είναι αυτή ακριβώς που έχει τις προδιαγραφές για να ευνοηθεί από αυτές τις αλλαγές.

Σε μια χώρα σαν την Ελλάδα, που συμβάλλει σαν «υποδομή» της επιθετικότητας παρά ως άμεσα εμπλεκόμενη, η εμπλοκή στα ιμπεριαλιστικά σχέδια (όπως στη γενοκτονία στην Παλαιστίνη) συνδέθηκε ανοιχτά με τον ελληνο-τουρκικό ανταγωνισμό — να συνεργαστούμε με τα σχέδια ΕΕ και ΗΠΑ περιμένοντας ανταλλάγματα και πίεση προς την Τουρκία. Γενικά, ο πολεμικός τυχοδιωκτισμός της κυβέρνησης Μητσοτάκη (όπως ο άξονας Ελλάδα-Κύπρου-Ισραήλ αλλά και οι σχέσεις με τη χούντα της Αιγύπτου) δικαιολογείται συχνά στο όνομα του «εθνικού συμφέροντος» της διεκδίκησης των ΑΟΖ απέναντι στην Τουρκία. Δεν είναι απλά η συνηγορία του ελληνικού κράτους στα εγκλήματα κατά της Παλαιστίνης αλλά η προσπάθεια να αναδιαταχθεί ακόμα πιο αντιδραστικά ο εσωτερικός συσχετισμός σε μια χώρα που, παραδοσιακά και παρά την πρόσδεση της στο ΝΑΤΟ, είχε αντιπολεμικό κίνημα και ισχυρό, λαϊκό αίσθημα αλληλεγγύης προς τον παλαιστινιακό λαό.

Η στάση της Αριστεράς

Ποια ήταν η στάση της Αριστεράς μέσα στο νατοϊκό-δυτικό στρατόπεδο απέναντι στην πολεμική προετοιμασία; Η εύλογη αντίδραση θα ήταν να βγει μπροστά και να ηγηθεί του αγώνα για ειρήνη, να εναντιωθεί στην άνοδο των πολεμικών εξοπλισμών και στην αποστολή όπλων και, πάνω από όλα, να σταθεί στο πλευρό του παλαιστινιακού λαού. Ωστόσο, η στάση της Αριστεράς ήταν πολύ πιο διαιρεμένη και, μάλιστα, οι πολεμικές συγκρούσεις των τελευταίων χρόνων συνέβαλαν στον περαιτέρω κατακερματισμό της. Ιστορικά, αριστερά κόμματα πολύ πιο έμπειρα και δοκιμασμένα από τα τωρινά, έκαναν τραγικά λάθη σε αντίστοιχες συνθήκες και συντάχθηκαν με την κυρίαρχη γραμμή. Στην παραμονή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το SPD στη Γερμανία, το κόμμα των Μαρξ-Ένγκελς και ηγετικό στη Β΄ Διεθνή, υποστήριξε και υπερψήφισε τις πολεμικές δαπάνες στη Βουλή — με εξαίρεση την

αριστερή πτέρυγα των Ρόζα Λούξεμπουργκ και Καρλ Λίμπκνεχτ. Ο Λένιν άσκησε σκληρή κριτική στην ηγεσία του SPD και οδήγησε τη Διεθνή σε διάσπαση, δικαίως — κατανοούσε, συγχρόνως, ότι ο (αποστάτης πλέον) Κάουτσκι δεν τρελάθηκε ξαφνικά ούτε έγινε πολεμοκάπηλος. Η πολιτική της Αριστεράς δεν χιζεται στο κενό αλλά σε διαρκή διαπάλη και (αναγκαστική) συνύπαρξη με την αστική πολιτική και όλες τις τάσεις της· πολύ περισσότερο, η ίδια η εργατική τάξη δεν ζει σε γυάλα και ακόμα και τα πιο μαχητικά τμήματα της δεν έχουν κάποια ανοσία στην κυρίαρχη ιδεολογία. Σε ένα πλαίσιο, εθνικής σύμπνοιας για την ανάγκη υπεράσπισης των «γερμανικών συμφερόντων», το SPD υποχώρησε — προφανώς η αναζήτηση των αιτιών είναι πολύ πιο σύνθετη από την εδώ πρόχειρη και σύντομη παρουσίαση.

Δεν πρέπει να μας προκαλεί έκπληξη, συνεπώς, βλέποντας τον Σάντερς και την επονομαζόμενη Squad, την «αριστερή» πτέρυγα των Δημοκρατικών να συναινούν στην υποστήριξη προς το Ισραήλ, να υπερψηφίζουν την αποστολή όπλων και μόνο μετά από μήνες κινητοποιήσεων αλλά και συντελούμενης γενοκτονίας να αρθρώνουν κάποιες ενστάσεις. Από την άλλη, η εκλεγμένη στο κοινοβούλιο Ilhan Omar, η μόνη που δεν χειροκρότησε τον Νετανιάχου στην ομιλία του και η μόνη που από την πρώτη στιγμή ανέδειξε τα εγκλήματα του Ισραήλ, βρέθηκε υπό συντριπτική πίεση τόσο από τα λόμπι του σιωνισμού όσο και από το κόμμα των Δημοκρατικών (με το οποίο εξελέγη)³¹.

Στην Ευρώπη, με την Αριστερά να διατηρεί μεγαλύτερους βαθμούς ανεξαρτησίας από την ευρωπαϊκή πολιτική, η συνθήκη ήταν σαφώς καλύτερη. Μεταξύ άλλων, κόμματα όπως το PTB στο Βέλγιο, η Ανυπότακτη Γαλλία (αλλά και η συμμαχία του Λαϊκού Μετώπου σε ένα βαθμό) και το People Before Profit στην Ιρλανδία κράτησαν διεθνιστική στάση, αρνήθηκαν την πολεμική εμπλοκή στην Ουκρανία και συμμετείχαν αποφασιστικά στον αγώνα στο πλευρό της Παλαιστίνης — και σημείωσαν επιτυχίες στις εκλογικές αναμετρήσεις του 2024 παρά την πίεση από το αστικό μπλοκ. Αυτό όμως είναι η μία πλευρά της πραγματικότητας: η άλλη είναι το Die Linke που στήριξε την αποστολή όπλων στην Ουκρανία, δεν αναφέρεται σε γενοκτονία στην Παλαιστίνη και άργησε πολύ να μιλήσει για κατάπαυση πυρός στην Παλαιστίνη³², ενώ ακόμα δεν έχει πάρει καθαρή στάση ενάντια στη λογοκρισία και την καταστολή που έχει εξαπολύσει στο κίνημα αλληλεγγύης στην Παλαιστίνη το γερμανικό κράτος³³ — η εκλογική επιτυχία του Die Linke έχει σημασία αλλά δεν αναιρεί την αποτυχία του να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων σε τόσο κρίσιμα θέματα. Χωρίς να αποτελεί κομμάτι της Αριστεράς ακριβώς, η περίπτωση των Εργατικών πρέπει να αναφερθεί καθώς η εκκαθάριση του κόμματος από τα απομεινάρια του κομμουνισμού συνδυάστηκε με τη στήριξη στο Ισραήλ και την εγκατάλειψη των θέσεων του ίδιου του κόμματος για την Παλαιστίνη. Παρά τη συνολική επικράτηση των Εργατικών στις τελευταίες εκλογές, η στάση του για την Παλαιστίνη τους οδήγησε σε ήττες σε ιστορικά δικές τους εκλογικές περιφέρειες από υποψήφιας μεταναστευτικής καταγωγής που συνδέθηκαν με το κίνημα αλλά και από τον ίδιο τον Jeremy Corbyn³⁴.

Οι δυσκολίες ή και η ανοιχτή συνθηκολόγηση της Αριστεράς στην υποστήριξη του παλαιστινιακού λαού συνδέονται με την πίεση της κυρίαρχης πολιτικής, τις κατηγορίες περί «αντισημιτισμού» αλλά και την πεποίθηση ότι όσο είμαστε στη Δύση, οι κίνδυνοι αφορούν κάποιους άλλους, κάπου μακριά. Πλευρά αυτών των φαινομένων είναι η μη αίσθηση των μεγεθών που,

³¹ <https://jacobin.com/2021/06/ilhan-omar-israel-palestine>

³² Ξανά χρήσιμο το κείμενο της σ. Αλιφιεράκη <https://jacobin.gr/tis-germanikes-ekloges/>

³³ <https://diem25.org/francesca-albanese-berlin-event-die-linke-stand-against-censorship-defend-free-speech/>

³⁴ <https://www.aa.com.tr/en/europe/uks-labour-party-loses-5-seats-to-pro-palestinian-independent-candidates/3267400>

συνοδεύεται από έναν υφέρποντα οριενταλισμό και την πεποίθηση ότι γενικώς αυτοί οι λαοί, οι μη δυτικοί, είναι φυσιολογικό να πεθαίνουν κατά χιλιάδες από τα όπλα της Δύσης. Χάθηκε σε πολλούς αγωνιστές και αγωνίστριες η τομή που συντελέστηκε στην Παλαιστίνη από τον Οκτώβριο του 2023 και μετά. Ενδεικτικά μόνο, με βάση τα στοιχεία που παραθέτει ο Enzo Traverso στο *Η Γάζα μπροστά στην Ιστορία* (σελ.24), ο IDF, μεταξύ 2008 και 2023, σκότωσε «περισσότερους από 6.300 Παλαιστίνιους, από τους οποίους πάνω από 5.000 στη Γάζα, τραυματίζοντας 158.440». Από τον Οκτώβριο του 2023 μέχρι την επισφαλή εκχειρία τον Ιανουάριο του 2025, το Ισραήλ σκότωσε 46 χιλιάδες και τραυμάτισε πάνω από 100 χιλιάδες. Για αυτό τον λόγο, η έννοια της «γενοκτονίας» έχει τεράστια σημασία τόσο στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου όσο και ως ένα εργαλείο που μας βοηθάει να καταλάβουμε τα ιστορικά πρωτοφανή γεγονότα του τελευταίου χρόνου. Η απόλυτη άρση κάθε αναστολής δεν περιορίζεται μόνο στο κράτος-τρομοκράτη αλλά επεκτείνεται στο δυτικό-νατοϊκό μπλοκ που το στήριξε. Είναι προφανές και αυτονόητο ότι οι λαϊκές τάξεις στη Δύση δεν βιώνουν την τραγωδία των Παλαιστινίων ούτε αντιμετωπίζουν την ίδια απειλή. Ωστόσο, όπως συμβαίνει και άλλες φορές, η προφανής αλήθεια μας συσκοτίζει από το να δούμε τις τάσεις της εποχής. Οι «δικές μας» άρχουσες τάξεις που δικαιολογούν με τόση άνεση τη γενοκτονία, είναι αυτές που θα δικαιολογήσουν και τις επόμενες σφαγές αλλά και τη θυσία μέρους του δικού τους «περιττού» πληθυσμού στις επόμενες πολεμικές αναμετρήσεις.

Όσο αρχίζει να κλονίζεται η αμερικανική ηγεμονία και η Pax Americana να αποτελεί κομμάτι της νοσταλγίας για τα 90s, τόσο θα τίθεται πιο επιτακτικά το ερώτημα στην Αριστερά αν θα συναινέσει στην πολεμική προετοιμασία (για να προστατεύσει ακόμα και το δικό της, πετσοκομμένο πλέον, δυτικό προνόμιο) ή αν θα σταθεί διεθνιστικά και θα κινηθεί στη λογική του Λίμπκνεχτ ότι «ο βασικός εχθρός βρίσκεται στην ίδια μας τη χώρα»³⁵.

Τι σημαίνουν αυτά από εδώ και πέρα;

Στο σημείο αυτό, αν έφτασε κανείς και καμία μέχρι εδώ, είναι λίγο προφανές τι θέλει να πει αυτό το κείμενο. Η Αριστερά και το μαζικό κίνημα θα δοκιμαστούν στα ζητήματα αυτά τα επόμενα χρόνια και η «σωστή» γραμμή δεν είναι ούτε αυτονόητη ούτε δεδομένη, θέλει κόπο και επιμονή και πάλι δεν εγγυάται από μόνη της αποτελέσματα — τα ξέρουμε όλα αυτά ως Αναμέτρηση από τα πρώτα χρόνια της ζωής μας και πρέπει να τα διαφυλάξουμε σαν εμπειρία.

Πολύ περισσότερο πρέπει να σκεφτούμε τι ορίζει σήμερα ένα μαζικό και νικηφόρο αντιπολεμικό κίνημα. Η Ελλάδα είχε τέτοια παραδείγματα πριν 20 χρόνια, όπου σε συνθήκες κυριαρχίας ενός νατοϊκά προσανατολισμένου δικομματισμού αναπτύχθηκε ένα εντυπωσιακό κίνημα ενάντια στις αμερικανικές επεμβάσεις σε Ιράκ και Αφγανιστάν που διαμόρφωσαν σε ριζικά άλλη κατεύθυνση τη λαϊκή συνείδηση. Πρέπει να σκεφτούμε, πέρα από τις αντικειμενικές συνθήκες της κρίσης και της λιτότητας που αναπροσάρμοσαν την πολιτική σύγκρουση στην Ελλάδα, ποιες γραμμές και πρακτικές της Αριστεράς βοήθησαν, έστω και λίγο στην ανάταξη του αντιπολεμικού αγώνα στη χώρας μας. Σήμερα που η κυβέρνηση (αλλά και όλες οι δυνάμεις της συστημικής κεντροαριστεράς, ΠΑΣΟΚ, ΣΥΡΙΖΑ,

³⁵ Ίδια ήταν η λογική του επαναστατικού ντεφетиισμού του Λένιν, της πεποίθησης ότι απέναντι στον άδικο πόλεμο που διεξάγει η «δική μας» αστική τάξη, το συμφέρον της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων βρίσκεται στην ήττα και στην προοπτική όξυνσης της ταξικής πάλης.

NEAP και η Ακροδεξιά όλων των εκδοχών) στρατεύεται απόλυτα στο νατοϊκό σχέδιο και μετατρέπει τη χώρα σε μια απέραντη βάση, η υπόθεση του αντιπολεμικού αγώνα αποκτά νέα επιτακτικότητα.

Στο σημείο αυτό, πολύ σύντομα μπορούν να αναφερθούν κάποια πράγματα που με εντυπωσίασαν στην Ιρλανδία και το δικό της αντιπολεμικό κίνημα — πάντα λαμβάνοντας υπόψιν ότι μιλάμε για μια χώρα εκτός NATO, με ισχυρή αντι-ιμπεριαλιστική παράδοση και Αριστερά και με ισχυρό φιλο-παλαιστινιακό ρεύμα μέσα στον λαό και, συνεπώς, εύκολες μεταφορές δεν μπορούν να υπάρξουν.

- Τεράστιος πλούτος αντιπολεμικών κινήσεων και πρωτοβουλιών σε γειτονιές, πόλεις, εργασιακούς χώρους και πανεπιστήμια. Ορισμένες συγκροτούνται γύρω από το παλαιστινιακό ζήτημα, άλλες γύρω από την υπεράσπιση της ουδετερότητας αλλά, σε κάθε περίπτωση, εμφανίζονται παντού. Δεν υπάρχει κοινωνικός χώρος που να θεωρείται «ξένος» από αυτά τα ζητήματα. Ειδικά το ζήτημα της μη ένταξης της Ιρλανδίας στο NATO έχει κεντρικό ρόλο ως στοιχείο ενοποίησης για το κίνημα, για τις τοπικές συλλογικότητες αλλά και τις διαφορετικές τάσεις της Αριστεράς.
- Ενότητα μέσα σε πολύ πλατιές καμπάνιες με αποκορύφωμα την *Irish Palestine Solidarity Campaign* που συνενώνει μαζικούς φορείς, πρωτοβουλίες, μεταναστευτικές κοινότητες και τη ριζοσπαστική Αριστερά όλων των εκδοχών. Ακόμα και δυνάμεις που δεν συμμετέχουν στην καμπάνια ή έχουν ταλαντευόμενη σχέση απέναντι της (όπως το Sinn Féin) δεσμεύονται στον σχεδιασμό της και τον ακολουθούν. Είναι προφανές ότι υπάρχουν διαφωνίες στην ανάλυση, στις προτεραιότητες και σε πάρα πολλά ακόμα που δεν μπορώ να καταλάβω όμως μπροστά στην ανάγκη για κοινό αγώνα, αυτά αφήνονται παράμερα, χωρίς να χάνει καμία δύναμη τη δυνατότητα να προωθεί τις θέσεις της αυτοτελώς. Η ενότητα αυτή οδήγησε στις τρομερά μαζικές κινητοποιήσεις κάθε Παρασκευή-Σάββατο για πάνω από ένα χρόνο, συνέβαλε στην απόφαση ακόμα και συστημικών κομμάτων να υπερψηφίσουν την πρόταση για απέλαση του ισραηλινού πρέσβη (η οποία οριακά ηττήθηκε στη Βουλή) και συνέβαλαν στην απόφαση της πόλης του Δουβλίνου να στηρίξει την παρέμβαση της Νοτίου Αφρικής στο Διεθνές Δικαστήριο για τα εγκλήματα του Ισραήλ — και τελικά, στο κλείσιμο της πρεσβείας του Ισραήλ στο Δουβλίνο³⁶.
- Τα παραπάνω δεν ήρθαν μόνο ως αποτέλεσμα της ενότητας και της μαζικότητας αλλά και της επιμονής στις κινητοποιήσεις κάθε μεγέθους που έθεταν διαρκώς στόχους πίεσης για το κίνημα. Έτσι, μια μεγάλη κινητοποίηση συχνά τη διαδέχονται μικρές ακτιβιστικές παρεμβάσεις σε φορείς που έχουν σχέσεις με το Ισραήλ ή που προωθούν την ένταξη της χώρας στο NATO ή διαπραγματεύονται με την πολεμική βιομηχανία. Αυτό ήταν από τα πράγματα που δυσκολεύομαι ακόμα να συνηθίσω στο ιρλανδικό κίνημα: κινητοποιήσεις 20-30 ατόμων, ιδιαίτερα θορυβώδεις, έξω από ένα συνεδριακό κέντρο όπου συναντιέται κάποιος κρατικός φορέας ή σσονος σημασίας με κάποιον «ανεπιθύμητο». Όμως η διαρκής επιμονή σε αυτές τις δράσεις, φέρνει αποτελέσματα σωρευτικά και δεν αφήνει ποτέ το θέμα να βρεθεί εκτός επικαιρότητας
- Ιδιαίτερη αναφορά χρειάζεται στη συγκρότηση του κινήματος BDS που έχει ακριβώς αυτή τη μεθοδολογία και διαρκώς αναδεικνύει πιθανά σημεία πίεσης και διεκδίκησης με σημαντικό βαθμό επιτυχίας. Όχι τυχαία, οι περσινές φοιτητικές καταλήψεις στα δύο μεγαλύτερα

³⁶ <https://www.aljazeera.com/news/2024/12/15/israel-to-close-embassy-in-ireland-after-dublin-backs-gaza-genocide-case>

πανεπιστήμια της Ιρλανδίας συνδυάστηκαν με τη συγκρότηση συνελεύσεων BDS στα αντίστοιχα πανεπιστήμια (Trinity & UCD), προφανώς από το πιο συνειδητοποιημένο κομμάτι των φοιτητριών. Χωρίς να διασπά την ενότητα του ευρύτερου κινήματος, το BDS αποτελεί το πιο ριζοσπαστικό και ανυποχώρητο κομμάτι του. Αυτό εγγυάται σε μεγάλο βαθμό την υλοποίηση της περσινής δέσμευσης των πανεπιστημίων για διακοπή σχέσεων με το Ισραήλ και αναδεικνύει όλες τις πλευρές του νέο-αποικιοκρατικού σχεδίου εξαφάνισης της Παλαιστίνης και του λαού της.